

- 1 Monna xe a setse a na le lapa o swanetse ho tseba xore tsa
 bosoxana di fedile, nne o swanetse ho ba byale ka banna ba bangwe.
 Boithewaro bya monna ho mosadi xammoxo le ba leloko, byale ka
 malome, rakxadi, ramoxolo, rangwane, le makxolo. O swanetse ho
 ba hlomphe ka mokxwa ome le yena a ba ho hlomphe ka ona, kudu-
 kudu rakxadi, malome, ramoxolo, bo-makxolo le batswadi. Monna xe
 a ka ba nyatsa, medimo e tla ho tsoxela, lapa la xaxwe le ka se
 phele xabotse. Le xe o ka ya dingakeng tsa ho botsa xore rakxadi
 a xaxo wa belaela, wa ya ho yena xore a tle a phase, o tla ho tla
 a phasa empa pele ya xaxwe e belaela ya e le xore xa xwa thusa
 selo. E mongwe le e mongwe leina la xaxwe le ngodilwe mona
- 2 kxakala. Motlo xe e le monna a fumana banna ba xabo, ba dumedisa,
 maduna a xaxwe a tla kwiwa. Xe ba dutsi kxorong ba ija tsa ho ja,
 o swanetse ho hlokomela xore o se ke wa isa seatla pele, lesa
 bakxalatye ba ise pele xammoxo le moroxo, o ka isa seatla pele xe
 o e-ja le bakwera xoba thakanyana ya ka moraxo xaxaxo. Xe
 bakxalatye ba feditse ho ja yaba e monyana ke wena, rwala ditswana
 o di ise male eng a ho tsona. Mohlomongwe o tseba leeto nabo, o
 swanetse ho ba robela dikxong le ho ba kxela metsi, le dijo o ba
 faxele, o se ke wa re ke nna munna, awa, e sa le wena nwana le
 xe o tseba tsa banna le basadi. Mokongwe le mokongwe ho ba ho
 romaxo o swanetse ho ya. Mosomo wa monna xe a na le lapa, o
 tswara selepe ka sona o rema difate tsa ho axa dintlo le dithopa
 masemong. Xore motho ke monna o swanetse ho ba le dintlo tse nne;
- 3 ya mathomo ya ho robala, ya bobedi ke ya baene, ya boraro ke ya
 ditiba, ya bone ke ya morala (ya ho xotsetsa moilo) mohla wa pula.
 Monna o swanetse ho ba le theemo wa lema, xore xe pula e nele
 o budusitse mabele mosadi a dire byalwa banna ba bangwe ba tle
 ba ho dumedise. Ka lona tsatsi lewe o tla fumana e ka ke wena
 kxosi ka xobane kxosi le yona xe e ka tla e swanetse ho xodumedisa,
 maduna a monate ho a tla a fella xa xaxo, le xe ho tsibya xabotse
 xore ke roxosi lya tsatsi ka le tee.

Monna o swanetse xo nyakela dibyana tsa lapa byale ka disexo, diroto, maselo, dihlanga, ditelo, mafehlo le mahlo le dikaparo tsa mosadi. Dikobo, maseka, ke dintepa le dithetho, letse dingwe tsa lapa tse byale ka lehudu le mose, le lwala. Lwala le nyaka ke mosadi fela monna a ya xo le rwala.

4 Mosadi. Hlompho e kxolo ke xore xe a dumedisa motho a kwatane, xe a ema ka maoto ke xo nyatsa, le xo arabela o arabela ka mokxwa wa molao, o re ke ya di kwa xoba ke ya araba, le polelo o belela ya tshabo o re, lena, ba lebitisa e le xore o ra motho ka o tee. Eya le ka dipolelo le dikarabo ka tsona ke tsa xo hlompha matswale, dikxaitsemi tsa monna wa xaxwe, rangwane, ramoxolo, le bana ba leloko. Dikxaitsemi tsa leloko di swanetse xo mmoledisa ka mokxwa owe a ba boledisaxo ka ona, empa xe a ba bitisa bona xa ba rabe, ka mokxwa owe a ba arabang ka ona, ba re ee. Kudu-kudu mosadi o swanetse xo hlompha matswale a xaxwe, xe a re nkxele metsi o mo kxela; ona, modirong o mongwe le o mongwe wa mo thusa. Mosadi wa mohuta owe o tla ja tsa moseyo, le xe baeti ba ka no tlala byang le byang ba sa mo hlokomele ba mo nyatsa, bona ba ka se ke ba fiwa selo le xe a ka hwa dilo tsa xaxwe ka moka o di xafela yola a xoba a mo hlokomela. Modiro wa mosadi ke xo setla, xo sila, xo roba dikxong, xo kxa metsi, xo kxa moroxo, 5 xo loxa maxoxo, xo bopa dipitisa le merifi, tsewe ke dibyana tsa lapa tse di dirwaxo ke mosadi, fela xe mosadi tse dingwe a sa khone xo di dira o swanetse xo di reka xo ba ba kxonaxo ka mabele. Mosadi o hlokomela lapa le ntlo, xe e sa le xosasa o fiela lapa le ntlo, xa di kxubuxile o wa dila ka maloko a dikxono. Lapa le axiwa ka mafate le axwa ke mosadi.

Monna le moxatsaxwe. Ba swanetse xo swarana ka matsoxo a mabedi. Monna o nthasa dikxomo a nyala mosadi ka theko ya xo lekana xo nyala mosadi, empa o sa tsebe xore a ka se ke a belexa. Mosadi xe a tswala boxobe moxope wa monna wa xaxwe o khurumetsa ka hlaana xore bya se ke bya fola. Xe monna a tswa mosomong a re xo mosadi ntirele metsi a xo hlapa, xe xo na le kwano o swanetse xo dira kantle le pelaelo, a re a mo alle lexoxo, o nyaka xo robala

o swanetse xo dira byalo. Monna xe a na le diruiwa tsa xo tiya
6 hloxo ya xaxwe, xe a nyaka xo berekisa xoba xo bolaya, o swanetse
xo bexa xo mosadi, xe mosadi a xana monna o wa lesetsa, mme a
tswela pele le xo mo kxopela xofihlela a dumela. Mosadi le yena
xe a nyaka xo rekisa selo, o botsa monna, monna a re xa ke rate
ke moka le yena a ka se ke a kxona xo dira selo. Byale xe monna
le mosadi ba sa kwane dilong ka moka xona xo na le noxa e ngwe e
diraxo xore ba fapane xoba moloko owe xa wa loka, di tswa letsweleng
la mmaxwe. Xe xo le byalo re fumana seema se serexo, "Tla le dumi
le tswa nthung xoba ngwana wa tadi re bona ka mabala". Byale
mowe monna o swanetse xo tseba xore sa xo hwetsana o eme sako xa
lena bothsabelo, ba bangwe ba re ngwana a llela naka ya mokhura
re a sekla ra mo fa. Le xe o ka re o tla tsea yo mongwe mosadi
ke tsoxo la xaxo ke moka le yena o tla no ba byale ka wa pele,
7 mowe kxwatla ya pele e xatilexo la ya moraxo e tla xata. Mosadi
xore ke mosadi o tla kwa ka mabanyana xe a na le monna ka ntlong
ba boledisana lesexo e le lesexo, ka moswanyana o kwe moya wa
monna o lesele o nkxa senna (ke xore a nwele mapoto), xe o fihla
kxorong o kxiba o tla kwa banna ba xo reta ba re thobela tlou.
Monna ke pheko mosadi ke phafa ya metsi, le lengwe lentsu ba re
monna ke serafelo sa mapoto, mosadi ke moxako. Phafa ke lexapa,
byale xe motho a swara lona wa hlokomela xore la se ke la pyatlexa,
xe o rwala byala ka lona o lefakela ka serotong o thsetse mabele
wa le bexa xodimo xo ona, a mangwe a ba ka matheko xo lona, byale
wa rwala le ka se ke la pyatlexa. Moxako ke pitsa e npya, e dula
kantlong xe motho a e kakola o e kakola ka matsexo a mabedi xo
seng byalo e tla pyatlexa. Mosadi o byale monna o swanetse xo mo
hlokomela, wa hloka xo mo hlokomela, wa pyatlexa (xo tloxa).
8 Mowe re fumana seema se serexo, "Tsinyi-tsinyi e a e tsinyetsa
thakxithakxi e a e thakxela". Xe mosadi a setse a tloxile,
serafelo sa tla sala se omile, xa xo na mowe wena o ka yaxo xona.

Ditaba di bolelwa di akanywa ka tse dingwe, monna yo ba reng ke
 Khasane Moyene o tsere mosadi ke Mpapi lebone, byale monna ke
 sebereki. O axile dintlo tse dibotse, o budusa mabele a mangata.
 Eyale mosadi ke lesaedi, ka ntlong xo swana le lapeng xo tletse
 dikxwahla xa a fiele, bananyana xe ba ile la rotela mereto xa
 a tsee maxala a thuba o no lesetsa. Eyale diboko tsa mereto o
 fumana di sepela xodimo xa dithsila tsa ntlo xe o le moyene ba
 xo rotadisa ka xare xa ntlo, o ka se ke wa robala di tla lala di
 xo loma. Boxobe bya xaxwe le byona bo a beufisa, o fumana e le
 matlathsanana, dibyana tsa maxobe e ne ba dithsila, monwana e
 bonaxala mowe a xola a tswere xona. Monna a leka xo molella xore
 wa ntswabisa moxatsa ka o ke o leke xo dira byale ka basadi ba
 9 bangwe o apexe dijo tse dibotse o thakxe le dibyana xamoxo le
 ntlo. Mosadi a fela a re xo yena sepela o tsee bawe la dithakxa.
 Furi taba e ke nnete dijo tsa xaxwe xe o se na pelo o ka hlatsa.
 Eyale mafelong monna a tsea mosadi e rongwe ba re ke Mpaoo Longale,
 a xopela xore mohlomongwe yena e tla ba sethakxa, empa le yena a
 ba byale ka wa pele, fela a le kaone empa yena a le sephoko kudu.
 Monna a dula a elwa nae xofihlela a mohla. Eyowe ke bosaedi bya
 mosadi monna a na molao wa xo mo tiya, yena o tla sexwa ke thaka
 tsa xaxwe. Eyale mosadi yo Mpapi o be a re xe monna a xaxwe a
 mmeka batwadi ba xaxwe ba mo fa kxomo ya thsadi xore e tla ba
 e mo fepa. Eyale kxomo ya dira manamane, manamane le ona a tswala
 xofihlela e ba dikxomo tse dintsi. Eyale xe monna a na le molato
 a kxopela xo yena, mme xe a sa rate wa mo kona, xe a rata a mo fa.
 10 Lacadi ba na le diruiwa tsa bona, dikxomo, dikxomo, le dipudi le
 dikolebe. Xe o kwana le mosadi ke tsa lena bedi ba lena. Yo
 mongwe xe a re ke nyaka nama, aya xa xo na taba le ya kolaya,
 le xo lervo le na le monna ke tsa lena xoba ke dikxomo tsa xo
 nyala moredi wa lena ke tsa lena. Mosadi xe a nyaka leeto, o
 swanetse xo le kxopela xo monna, xe monna a sa rate ke moka wa
 dula. Monna yena xe a na le leeto o botsa mosadi xore xosasa
 ke na le leeto ke ya bokete, o diie tsa xo ja e sa le kapela.

Xe a ya xo boya o wa mo hlalosetsa le xe a sa e xo boya mosadi xa a na maatla a xo mo xanela, o dira sewe monna a moditseng sona. A ka mo xanela xe e le lebaka la xo lema ka xobane monna le mosadi ba swanetse xo lema, ba tixise lapa la bona.

11 Xe o ka re o sa tswa xo tsea mosadi a hwa, o swanetse xo boela xo batswadi xo ba bexela lehu la moredi wa bona ka kxomo. Eyale ka moraxo o nthse kxomo e ngwe o re, mpelexeng, xe xo na le ngwanenyana e mongwe ba swanetse xo xofa yena, ba re ke molantlo, le yena o swanetse xo mo nyala ka dikxomo tsa xo lekana (8). Xe mosadi a sa belexe, monna wa xaxwe o swanetse xo leka ka maatla xo nyakela ngaka ya xo tseba xo bofela, xe a sa ka a nthsa mpa xe e sa le kxarebe wa belexa. Xe a nthsitse mpa xa a imi kantle le xore a e a supe mowe a ileng a lahla madi a xaxwe xore ngaka e a tsee e a hlakanya le dihlang tse dingwe, xona o tla fumana mpa. Xe a ile a palla dingaka ke moka ke molopa o tla hwa kantle le ngwana. Eyale monna pelo ya baba o re di xomo ke lobile di ile ka lewa. Seema se re, o se ke wa bona thola boreledi teng xo yona e bohloko. Batswadi ba lesoxana le lona lesoxana lerato xa le xona maxareng a batswadi ba mosadi, fela e nore ka baka la xore wa ba apexela ba no ratana e seng kudu. Lebaka ke xore mohlomongwe ba ya dingakeng, dingaka tsa re xo belaela batswadi ba mosadi, byale le bona ba leka xo phasa empa

12 xwa se thuse selo. Ke moka monna o thomile xo hloya mosadi, o hlwa a mo koma ka xore ke kwababa o nthsitse mpa e sa le kxarebe. Maselo Moyeno o tsere mosadi Nyole Mongale, byale xa belexe monna o dula a elwa nae a re nyaka wa se belexe ke baka la xore ke kwababa, o sepela le banna byale madi a banna a lwa xa a nyake xo hlakana. Eyale batswadi ba kxarebe ba re xo yena, xa se baka la xaxwe ke baka la modimo, ba re mola a bo a xana xe o robala nae. Xe o ka hlwa o tswenya ngwana wa rena re tla xo fa dikxomo tsa xaxo ra dula le ngwana wa rena, dikxomo xa di swane le motho, motho wa baba. Ngwana wa batho o fumane khutso-nyana fela dikomo tsona di sa tswela pele. O leka xo ya a

K34/82

13 hlalosetsa batswadi, bona ba re dula ke ditaba tsa boxadi di no ba byalo. A re le bona xe mollo o ke o oraxo le sa o ore xo bokete, byale bona ba re xo yena, ngwana metse ka moka e axilwe ka dithsele. Mollo ona o fisa yo a o oraxo.

Monna e mongwe ba re ke Seerane o be a tsere mosadi ba re ke Matsie Maile, byale monna yona o tlosetswe ke mosadi o ile le Mapolantane ka baka la xo hloka ntlo, monna xa a kxone xo axa ntlo le xona o be a bereka lebenkeleng, a e-ja dijo a kona mosadi. Eyale mafelelong, mosadi a bona xore bana ba mo kwisa bohloko xe ba chiwa ba mmolella xore ba nyaka dijo. Ya ba mosadi o sepha lesoka, monna o setse a e swere ka bothsoba, o lekile xore wa mmita tsa pala ka baka la xo se hlokomele lapa la xaxwe.

14 Xo na le banna ba bangwe ba se naxo selo byale ka Mokolokoto, batswadi ba xaxwe ba mo tseetse mosadi, Dibokwane Mahlakwana, mohlang owe ba mmekaxo, erile xe a tsena la mosadi ka ntlong, mosadi a theeletsa xore o tla kwa monna a mmoledisa, a no kwa xo no re tuu xofihlela bo esa. Batswadi ba lesoxana ba lebella kxarebe xore ba tla bona mosexare a kxomela, ba no bona a sa kxomele, awa xwa se be le taba. Xwa no direxa byale xo fihlela beke e fela, byale mosadi a sitwa xo kxotlelela ka bosexo byo bongwe mosadi a thoma xo phopholetsa monna, byale monna a thoma xo omanya mosadi a re o nyaka xo mponela. Erile xosa monna a thoma xo botsa batswadi a re, mosadi yo o nyaka xo mponela, o lala a mphopholetsa byale batswadi ba thoma xo makala, empa ba se ke ba re selo fela yaba ba tsebile xore ngwana wa bona xa na selo o lomilwe ke mmutla ke kongwe. Eyale yaba mosadi o kxetha motlabo le xe monna wa mosadi a bona motlabo xa a na taba nae, mosadi ke moka a belexa bana ba xaxwe le batlabo. Xe 15 monna a ile Makxoweng o be a fela a romela dithselete mosading wa xaxwe, kxathe xela e be e le monna o be a swanetse xo lefisa sehlotlolo. Monna xa e le seotswa motse wa xaxwe wa senyexa byale ka Matuputupu Byane o be a na le basadi ba babedi.

16 Byale a kxetha motlabo, mme motlabo yo wa xaxwe monna wa xaxwe a
 hwa, a se sa tshabe selo a dula le mosadi dilo ka moka a mmerekela
 a se na taba le basadi ba xaxwe. Ha baka le mosadi wa pele a
 tshaba le monna yo mongwe a se be le taba nae ka moraxo wa bobedi
 a boela xa xabo a dula xona le yena xa na taba nae. Byale
 mosexela a hwa mme yena a xoma a re xo yola wa xo dula xa xabo
 a re nyaka mosadi, latswadi ba mosadi ba re, botala byo ka moka
 o be o le kae, o tloxele wena o le kae, iela xe o nyaka mosadi
 ena ke wa xaxo re xo nyaka dikxomo tse nne. Byale monna xa na
 selo, ke moka o fetxile thsuwana, o tsama a kxopela dijo ba mo
 neathela ditekeselong. Monna o tiya mosadi ka baka la bootswa
 feia o swanetse xo swara sehlotlolo o dire bohlatse ka xo tsea
 herpe xoba se sengwe se naxo nae, xo seng byalo wa xana, mosadi
 le yena a emella motlabo wa xaxwe. Xe o ile wa ba le bohlatse,
 mme monna a sa xane molato di iela ka xae empa xe a ile a xana
 xona di fella kxorong ya mosate. Kxati ya monna ke xo lefa, ba
 mo lefisa dikxomo tse pedi le pudi ya xo phaya thetho ya moxatsa
 mongwe, xe o ka imisa kxarebe ke dikxomo tse nne le dipudi tse
 pedi. Mosadi o hlabu kxomo e ngwe o ruala nama ka xo tama o fa
 motlabo wa xaxwe, o bolela nae xore xa se mathomo ka wena o se ke
 wa ntloxele. Xe ba klabile kxomo ba swanetse xo nthasa serope
 17 sa yona ba le sehlotlolo, ba mo lumisa ba re ka moswana o tsoxe
 o boeletse. Banna ba bangwe ba kxetha moxatsa monna e mongwe
 ba dira xore mosadi a se ke a kwana le monna wa xaxwe. Xe a
 re o bolela nae o kxeilela mo a kwaxo pelo ya xaxwe e re a e xona.
 Byale banna ba mohuta owe xe monna a ka mo swara xa xo na tswarelo.
 Xe be xo na le monna e mongwe ba re ke Maatla-a-mpeng Mohlabe,
 o be a na le basadi ba bararo, byale mosadi e mongwe a kxetile
 ke Mokwasa Maseokoma. Byale monna a mo tswara le mosadi wa xaxwe
 a dula mo lefisa. Byale banna ba bangwe ba re, ke kxale o eja
 thoto ya motho yo, byale lesetsa mafelong ba tla xo bolaya.

K34/82

18 Yaba monna o dula fase wa naxana a re, le ya kwala xo kwa xa
 xo tlale. Byale mosadi xe a dirile byalwa pitsa e ngye e rwadiwa
 bosexo e ya sekhung (mo ba dulaxo xona xe ba sona). Byale ka
 tsatsi le lengwe mosadi a dira byalwa, erile xe a ekwa xore byale
 ba ka thoma xo bo hlotla yaba monna o ya a re, a ekaba bo betse,
 ba re e, a boela xo robala, xe a ekwa xore byale bo fedile yaba
 monna wa tsaxa empa mosadi a tseba xabotse xore a ka se ke a
 tsoxa, yaba mosadi o rwala pitsa ya byalwa o isa sekhung kxathe
 monna wa mmona a mo sala moraxo, a mmona mo a beyaxo xona yaba
 monna wa xoma a fihla a robala. Xa mosadi a fihla ka xae a re
 papaxo mokete, byalwa bo fedile xo hlotliwa, a re le ya kwala
 moxatsaka sepelang le poloke. Mosadi a ya a dira ka mokxwa o ba
 diraxo ka ona ka mehla. Erile xe ba thoma xo fana tsa xoja, yaba
 monna o tsea sehlare a ya sekhung a fihla a se thsela ka byaleng
 a boya xae a tla a dula. Yaba ba ja tsa xo ja, ke moka ba thoma
 19 xo nwa byalwa xa xo na taba dipina dia binwa monna yola le yena
 a ba a fihla, awa monna wa motse a mo fa byalwa ka mokxwa owe
 a ka kxonaxo. Erile mosexare o moxolo monna a nyamelela, yaba
 mosadi o re xo monna nna ke sa ya xo roba dikxong, monna a re a
 batho ba tla sala ba kxopela mang byala wena mong wa tyala o se
 sona, o se ke wa ya dikxoneng. Mosadi a dula sebakanyana yaba
 ka moraxo wa neka, ba fihla sekhung a fumana motlabo a dutse e
 le kxalenyana fela byalwa a sesu a nwa. Ke moka ba thoma xo
 nwa byalwa a xo se na taba, erile ka meriti sehlare sa ba thoma
 ba kwa motho a lla ka xare xa lesodi, yaba batho ba kitimela xona
 ba fumana yo mongwe le e mongwe a phikuluxa a e ya kowa le kowa
 20 lethabo le fedile, ba ba rwala, xe ba fihla nabo xae yaba ka ahwa.
 Yaba ba re bophoko bo lle mong wa byona.

Monna wa basadi ba nalapa. Monna xe a tsere mosadi ka o tee
 ke lexaola, ke moloko wa xabo banna. Xe a na le basadi ba
 babedi ke monna o bolotse bodikana le bokxwera o binne matlakalana.

K34/82

Mosasa ena ba e opela ka mokxwa ona bu re, elele e mamekwana, elele
 elele e mahlapa diatla mahlong ba sa hlaape elele, elele e
 mamekwana elele. Eyale ke xore mosadi ka o tee yena wa xo fa
 metse wa tsoxa o hlapa mahlo, basadi ba bantsi awa xa ba xo hlapisi
 xa ba re xo hlapa ka metsi awa, ba ra xore o monna wa basadi ba
 bantsi. Eyale ditaba tsa motse wa xaxo o ka se sa di kxona o
 tla kxona tsa metse e mongwe. Lebaka ke le, mosadi e mongwe le
 e mongwe o thexeltsitse sewe wena o tlaxo xo se bolela, xe a ka
 21 re o na le phoso ke yena a lebilexo, yena ke moka a sa rakisa
 phoso ya xaxwe o rakisa xore monna xa a nthate. Eyale ka mokxala-
 lye yo mongwe yo ba rexo ke Tswaledi moyeni, o na a na le basadi
 ba bane byale ka baka la xore xe a na le ditaba tsa motse wa
 xaxwe o ne a bitisa ba xabo xore ba tle ba mo kwese ditaba tsa
 motse wa xaxwe, yena ka nosi o re wa di bolela empa di a mo
 palla ka baka la mahufa a basadi. Eyale e re mola ba elwa a
 fihla atswara e mongwe kxathe ka xo dira byale yola o mo tswereho
 o re nna monna wa ka xa a nthate ka baka la xore ke re ke lwa
 le moxadikane monna a tla a tikisa. Mohlokomongwe ya re mola bona
 xore basadi ba fapane a re xo yo a a mo hloileng a re o na le
 22 phoso le xe bauna ba bona xore xa a na phoso. Eyale yena mokxala-
 bye yone o bile a isa molato wa mahuba a basadi ba xaxwe kxorong
 a bolela xore xo mosadi wa Mamonyadiwe ke xore mosadi ya sa
 mo nyakeng, a re ke moloi. Xe ba nyakisisa ditaba ba fumana
 mokxalabye a sitwa ke motse wa xaxwe, yena ka nosi o lwesanya
 basadi. Yaba kxoro e re moyeni o molato kudu, a tlema ke batho
 ba leloko la xabo ba re rena xa re rate ditaba tsa mahufa, nkabe
 o re botse ka xae, lefa o boletse maka kxorong. A nthasa kxomo
 tse pedi le pudi tse pedi kxorong yaba o tloxa le mosadi a ya
 nae xae. Lotho xe a na le basadi ba bantsi o swanetse xo nyaka
 ngwana yo mongwe le e mongwe wa mosadi e mongwe le e mongwe xe
 23 ba tlisitse dijo kxorong, o swanetse xo ba bitisa wa tla wa ja
 nabo ka moka xa bona.

K 34 / 82

24

Wa se ke wa hlaola wa bitša ba Mmanoratwe fela ka baka la xore
 xe o ka bitša ba mosadi ka o tee ba tla loya bana ba mosadi yowe,
 le wena ka nosi xe o eja le bana ba, mosadi o tla sitwa xo xo
 thsella moratiso xoba sehlare a thsaba xore le ngwana wa xaxwe
 a ka ja a hwa. Xo robala ka dintlong, xe o robala ka ntlong ya
 mosadi e mongwe matsatsi a mabedi xoba a mararo, ka moka xa bona
 o swanetse xo dira byale le xe e le motswetsi o swanetse xo no ya
 xo robala boroko fela. Wa hloka xo ya o tla kwa a re nna ba re
 ke nna motswetse kxathe motswetsi ke wa mpya, xa ba nthate le
 ngwana wa ka xa ba mo kakole. O botsa bakxvera ba xaxwe ke moka
 le bona xe ba sa loka ba napa ba dira xore mosadi a nape a kwate,
 wa kwa ba re ke madirabe a xaxo xa xo rate kxathe xe e le batho
 ba loking ba swanetse xore awa o sa llela ngwana wena o kitimela
 kae kxane o nyaka xore a bolae ngwana wa xaxwe, xa ke re wa tseba
 le wena xore mohlare o xola ka dithabi, xe o se na ngwana ke
 wena bo-mmathaka xa di fele.

25

Ke ronna a etswa xo tsona a ka tla a bolaille phoofolo, mme
 a ena le bana ba bantši, o swanetse xo tsena ka lapeng le lexolo
 a e ripaxanye ka xona. Byale a ba bitee yo mongwe le yo mongwe
 a tle a tope ya xaxwe. Mohlomongwe o tswa makxoweng le xona
 o swanetse xo dira byalo, le dikobo o no ba rekela tsa ko tswana,
 xe o nyaka xo ba fa thselete o no ba fa ka xo lekana. Wa hloka
 xo dira byalo xo ka ba le phapano e kxolo mohlomongwe ba bolaya
 yola o felaxo o mo fa ka bontši ba re re tloka re tone. Xe o sa
 tswa xo fihla o etswa makxoweng o swanetse xo robala ka ntlong
 ya mosadi yo mokolo, xowe o tla ba o feditse dithsele. Wa hloka
 xo dira byalo awa le xe yo mokolo a se na taba bala ba tla thoma
 taba ba re ke ka baka lang dinosi tsa xo tswa makxoweng tsa kwa
 ke yena pele esita le mmarena eso a di kwe. Dilo ka moka tsa
 malapa o swanetse xo ba lekanya, yo mongwe a se hlaele selo.
 Monna wa basadi ba bantši o swanetse xa xo lema ya xaxwe thsemo,

26 a se ke a hlaxodisa e mongwe le ona mabele xe a budule ba swanetse
 xo ya xo roba ka moka le xe tlala e xotse o ba nthaxanye ka xo
 lekana. Xe mosadi a ka dira molato , yena ka lapeng la xaxwe xo
 se na selo, xo kaone xe wena morna e na le selo wa molefella,
 fela ka moka ba tla dira molato ba dira xore o ba lefelle le xe
 bona baredi ba bona ba nyetswe ta na le dikxomo ba ka se dumele
 xore o lefe ka tsena le xe o ka re o kolotela mosadi e mongwe
 ba re lapa xa le je le lengwe. Basadi ba bantsi ta lokile kudu
 ngwaxa wa molao ngwaxa wa tlala ke bohloko xe o se na pelo o ka
 raka ka moka. Kxanthe ngwaxa wa molao o nwa mapoto le diphufutsa
 wa furana dijo o sa di hloke, e le wena morena.

END 687